

УДК 78.01:781.2.785

DOI 10.34064/khnum1-65.03

Щелканова Світлана Олександрівна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
доктор філософії, викладач кафедри інтерпретології та аналізу музики

e-mail: cvetlanakabasova@gmail.com

ORCID iD: 000-0001-7951-7499

Поетика жанру симфонії у дискурсі когнітивного музикознавства

*Статтю присвячено виокремленню сутності поетики жанру симфонії, яка сягає онтологічного рівня музики, оскільки декларує картину світу і є найбільш затребуваним дискурсом у музикознавстві останніх десятиліть. **Мета статті** полягає в апробації модусу поетики симфонії в когнітивному музикознавстві на прикладах ранніх симфоній В. Сильвестрова, які значним чином вирізняються від усталених моделей втілення жанрового інваріанта симфонії. **Новизна** обраної теми розкривається через застосування запропонованого підходу до інтерпретації ранніх симфоній В. Сильвестрова. **Висновки.** Поетика симфонії корелює з концептом образу людини та унаочнює іманентну внутрішній мові автора картину світу. У досліджених творах В. Сильвестрова, які утворюють певну стильову систему, образ людини вирізняється з усталених у музикознавстві. Поетику Другої симфонії увиразнює образ *homo tundanus*, наголошуючи самоцінність звучного буття. Поетика Третьої симфонії увиразнює концепцію історизму, втілену через образ *homo historicus*.*

Ключові слова: жанр, симфонія, поетика, часопростір, композиторська творчість, образ людини, жанровий інваріант, В. Сильвестров.

Постановка проблеми. Розглядаючи онтологічні засади музичної творчості, слід пам'ятати, що найбільш концептуальним жанром у композиторській практиці як останніх трьох століть, так і сьогоден-

ня залишається симфонія. Феномен такої усталеності викликає шире дослідницьке здивування, оскільки жанровий інваріант симфонії є породженням локального часопростору культури класицизму – доби, означеної тотальною ідеєю впорядкованості й раціональності як засадничих смислоутворюючих паттернів. І хоча симфонія була віднайдена як певна універсальна звучна модель світу доби класицизму, й донині її інваріант, трансформуючись (але не втрачаючи своєї основної якості – онтологічної), все ще актуальний як досвід її наукового осмислення при усвідомленні рівня філософії музики. Саме тому цей жанр у різних музикознавчих дискурсах набув статусу когнітивної універсалії, що вказує на актуальність обраної теми дослідження. Симфонія впорядковує і структурує буття в художній практиці шляхом виокремлення кордонів дихотомії «Я – Світ», а також слугує носієм онтологічних засад, іманентних внутрішній мові автора. І це відбувається завдяки універсалізму і багатоаспектності проявів буття людини, на маніфестацію яких здатний цей жанр. Симфонія як модель світу, або картина світу, є невичерпним джерелом розмаїтих дослідницьких пошуків для багатьох поколінь музикознавців, і саме приналежність до певної парадигми музичної науки визначала пріоритетну царину дослідження: виявлення принципів діалектики у симфонізмі на рівні архітектоніки форми і змісту; вивчення структурно-семіотичних особливостей жанру та семантики її частин; історичний і стильовий підходи, які враховували зміни типів симфонізму залежно від історичної доби та авторського стилю etc. Проте, говорячи про практику аналітичної інтерпретації симфоній аklасицистичного штибу, які не відповідають структурному інваріанту, уможливилось вихід у позамузичний дискурс, і саме категорія поетики може бути влучною для осягнення їхньої специфіки та новаційної природи, оскільки індивідуалізована форма потребує відмінного підходу для усвідомлення на відміну від усталених – структури, драматургії, стилю тощо. Тому інший аспект актуальності теми пов'язаний із тенденціями розвитку сучасної музичної науки, що полягає в збагаченні методології музикознавства науковим досвідом суміжних гуманітарних наук, що властиве когнітивному музикознавству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографічний огляд, пов'язаний із заявленою проблематикою статті, сягає декількох

спрямувань досліджень у музичній науці. Перша – це аналітичні розвідки щодо усвідомлення поетики музичного твору, жанру або поетики інших структурних рівнів. Музикознавство останніх років активно задіює категорію поетики, що вказує на взаємовплив літературознавства та гуманітаристики. Про це свідчить значна кількість звернень до цієї категорії при актуалізації різних аспектів музичного твору та його інтерпретацій¹.

Проблемам осягнення поетики жанру опери присвячено дослідження М. Черкашиної-Губаренко «Поетика оперного жанру». Авторка розглядає поетику як «цілісну систему художніх засобів, вибір яких обумовлений авторським задумом та є показовим для певного автора і відбиває притаманну йому картину світу або ж характерний для певного жанру і художнього напрямку» (Черкашина-Губаренко, 2022: 17) й указує на особливості трактування терміна в музичній науці. Аналітичну розвідку, присвячену функціонуванню категорії поетики в музикознавстві, здійснено А. Поліщук (Поліщук, 2013). Авторка надає історичну перспективу та генезу терміна від його розуміння як технології створення музичного твору в працях С. Боеція та Й. Матеззона до сучасного музикологічного дискурсу – поетика як мистецтвознавча універсалія. Також А. Поліщук підсумовує типи досліджень, пов'язаних з категорією поетики у сучасній музичній науці (у тому числі присвячених проблемам виконавства) й усвідомлює універсальність її застосування у суміжних гуманітарних науках.

¹ Назвемо такі:

Александрова, О. (2016). Вокально-хорова творчість Г. В. Свиридова: жанрова поетика та її духовні основи. Харків: ФОП Андреев К. В.

Зав'ялова, О. (2012). Музична поетика віолончельних сонат Ю. Іщенка. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*, 94, 145–163.

Лукашенко, Н. (2011). *Стильові основи фортепіанної поетики В. П. Задерацького*. (Автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства). Одеська нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової.

Волик, О. (2021). *Поетика етюдів Фредеріка Шопена: музикознавча та виконавська інтерпретації*. (Дис. ... доктора філософії). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

Другий напрям історіографії, який в іншій площині уточнює власну дослідницьку царину, сягає новітніх розвідок щодо функціонування жанру симфонії в українській музиці. У вітчизняній науці це перш за все низка досліджень О. Зінькевич. Вкажемо на знакове оновлення фундаментальної праці (Зінькевич, 2023), присвяченої українській симфонії 1970–1980-х років. О. Зінькевич ще у 1980-ті роки висвітлювала питання національної самоідентичності в концепції симфонізму, усвідомлення нетипового шляху його розвитку, розкодування новітніх зразків жанру як у контексті історичних впливів (спадкоємність, діалог, типове/нетипове), так і враховуючи суто іманентні чинники розвитку та віднайдення їх у творах українських композиторів. Надзвичайно важливим для вітчизняного музикознавства було введення О. Зінькевич у науковий обіг значної кількості новітніх симфоній українських композиторів, розробка методів їх типології та аналізу.

Нарешті, ще один важливий напрям в історіографічному огляді сягає феномена когнітивного музикознавства, що є емблематикою кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. За визначенням її очільниці, доктора мистецтвознавства, професора Л. Шаповалової, сутність його полягає у «необхідності категоріального синтезу принципів онтологізму та метафізики, духовного аналізу та інтеграції, скерованих на розкриття образу людини в його повноті» (Шаповалова, 2010: 566). Питанням поетики симфоній В. Сильвестрова та усвідомленню новачійності їх концепцій присвячено дослідження «Early (Avant-garde) Symphonies by Valentin Silvestrov as a Sound Universe», здійснене на кафедрі інтерпретології (Shapovalova, Chernyavska, Romaniuk, Shchelkanova, 2021). Також з окремими положеннями, викладеними в наведеній публікації, у більш повному обсязі можна ознайомитися в дисертації авторки (Щелканова, 2022).

Мета статті полягає в обґрунтуванні поетики жанру симфонії у дискурсі когнітивного музикознавства на прикладах ранніх симфоній В. Сильвестрова, які значним чином вирізняються від усталених моделей втілення жанрового інваріанта й усвідомлення їхньої новачійної природи.

Ранній період творчості В. Сильвестрова є яскравою сторінкою в історії української музичної культури ХХ століття. Сміливість подолання стереотипного мислення, розширення уявлень про те, що входить у межі музичного мистецтва, і свобода вираження – ось ключові ознаки, що характеризують ранній стиль композитора. Ранні симфонії В. Сильвестрова (до яких відносимо Першу (1963), Другу (1965), Третю симфонію «Есхатофонія» (1966) та Четверту симфонію (1976)) постають як стильова система в контексті творчості митця, яка відкриває нові обрії українського симфонізму 1960-х років, а також змінює уявлення про можливу образність і жанровий інваріант у нових естетико-культурних умовах. Особливо показовими для дослідника постають Друга і Третя симфонії, які є значущими як ключ до розуміння як поетики симфонії, так і еволюції творчого шляху В. Сильвестрова.

Методи дослідження. Означена царина дослідження зумовлює розширення компетенцій музикознавства, а також сприяє віднайденню його нових меж і обріїв. Ранні симфонії В. Сильвестрова є своєрідним «лакмусом», який завдяки «незручності» для класичного музикознавчого аналізу та неможливості безпосереднього виокремлення структурно-семантичної моделі вимагає гнучкості у виборі аналітичних підходів. Торовані шляхи *sacrae scientie* музикознавства з використанням інтонаційної теорії і тезаурусом семантичних інтерпретацій, теорії жанру і стилю, функціонального синтаксису, вченням про музичну форму, на жаль, неповною мірою сприяють виявленню сакральної сутності подібного роду музики. Тож перспектива дослідження вбачається у впровадженні нових методологічних настанов, сутність яких полягає у синергії музикознавства з методами сучасної гуманітаристики. Таким чином, взаємодія жанрового методу для виявлення передумов онтогенезу інваріанта симфонії; структурно-функціонального, що скеровує на улаштування симфонії як архітектонічного, так і смислового цілого; семантичного, який дозволяє виявити атипові звукові структури та забезпечити наукове усвідомлення; методу герменевтики у витлумаченні художньої цілісності симфонії; онто-сонологічного методу, що уможливорює погляд на симфонію як унікальний звуковий універсум, картину світу, – усе це дає у підсумку бажаний результат «пізнаності» когнації сутності симфонії аklасицистичного штибу.

Виклад основного матеріалу. Музична онтологія Нового часу, яка не тільки виходить за межі парадигми великих стилів, а й досить швидко урізноманітнює нові наукові дискурси для свого усвідомлення, вплинула на когнітивний дослідницький модус, зміни якого торкнулися жанрової системи та її переосмислення. Велика кількість симфоній, створених у другій половині XX – початку XXI століть, які не «вписуються» в межі структурного жанрового інваріанта, свідчать про необхідність віднайдення іншого, співмірного осердя симфонії. Ці пошуки перебувають поза межами структури (яка ідеально спрацьовувала на класицистичних зразках, бо була унаочненням духу *ratio* доби класицизму). Вони сягають рівня онтологічного інваріанта симфонії як жанру, який незалежно від стильових чи архітектонічних рішень втілює концепт картини світу. У такому підході залучення категорії поетики дозволяє з обережністю, коректно та всебічно «вхопити невловне» в творі. Поетику у музичному мистецтві мислимо як систему, яка надає можливість врахування якісних характеристик твору, «на підставі обраного наукового дискурсу інтерпретувати розмаїті питання специфіки художнього твору, що виявляють його онтологічну сутність» (Щелканова, 2022: 27). Тобто ця категорія є таким узагальненням, що дозволяє охопити всі найважливіші для розуміння рівні твору (рівень стильовий, рівень драматургічний, рівень семантичний) та наголосити на специфічно індивідуалізованому в інтерпретуванні формі і жанру, але яке водночас не вхоплюється повною мірою категорією стилю. Наведемо як приклад досліджувані симфонії В. Сильвестрова: усі вони належать до раннього стилю митця, проте кожна з них має унікальну звукову й змістову концепцію, свій власний всесвіт, і саме категорія поетики дозволяє дістатися онтологічного рівня кожної з них. Підкреслює єдиний змістовний простір поетики, семіотики та естетики, як один зі смислонадавачів для музичної культури, пані О. Самойленко: «Естетичне обговорення художніх явищ є невід’ємним від характеристики поетики, а послідовний аналіз останньої веде в бік семіотичної теорії» (Самойленко, 2002: 7), визначаючи пріоритетним для феномена музики семантичний діалог простору культури та музичної поетики. Тобто музичну поетику підживлюють як суто музич-

ні особливості музичної мови, жанру і стилю, так і позамузичний дискурс.

Поетика також є зручним інструментом дослідження, оскільки вона діє на всіх рівнях музичного твору: є, з одного боку, музичною універсалією, що наділена системоутворюючою функцією і здатна узагальнити мозаїчність розмаїтих явищ у певну цілісність, а з другого – виокремили певну локальну значущу рису, яка наголошує найбільш ключовий для розуміння твору феномен.

На онтологічному рівні концепція поетики симфонії традиційно мислиться через віднайдення співмірності з образом людини. Зрозуміло, що усвідомлення жанрового інваріанта шляхом виокремлення усталених паттернів модусу образу людини, що відповідають семантиці частин симфонії, – дія, рефлексія, гра та комунікація – протягом тривалої історії розвитку жанру не могли не зазнати трансформації. Бо, на відміну від міфологеми «ясності та стрункості» доби Просвітництва (яка є точкою відліку жанрового інваріанта симфонії), філософія і гуманітаристика XX століття піддають сумніву можливість надати єдину й остаточну у своїй ясності відповідь, що є людина і що є світ. Філософській рефлексії постсекулярної культури у питанні про визначення образу людини підпадає лише досвід буття, досвід «проживання», який і надає сенс та унікальність нашої ідентичності. Ми можемо виявити сутність образу людини лише через множинні сліди взаємодії її з буттям, через акти зчеплення «Я – Світ», які дозволяє ухопити мерехтливі абриса істини про те, що ж є людина. Тому картина світу є спробою структурування та віднайдення свого «Я», тому дедалі більше задіюється модус Іншого, що дозволяє пізнати мене через не-мене, тому унаочнюється множинність хронотопів художнього твору. Наведемо слова М. Поповича, який прагнув усвідомити питання людини, що є відкритим у межах постіндустріального суспільства, використовуючи дискурси усвідомлення особистої гідності, суспільства і влади, нації та державності, архаїки та християнських цінностей: «Що є людина? Це зовсім не абстрактно-метафізична проблема, а радше – моральна» (Попович, 2016: 21). Складність такого визначення полягає у неможливості подолання іманентно людського, яке апріорі є у досвіді й формує всі дискурсивні практики.

Настанови, які філософська думка XX століття в спробі осягнення феномена людини, а саме – неможливість усталеного та одиничного її визначення, незвідність до єдиної дефініції, оскільки неможливо виявити емпіричним шляхом єдину глибинну основу людського буття, – не могли не вплинути на когнітивну інтерпретацію жанру симфонії, поетика якої у першу чергу корелює саме з образом людини. Такий підхід до образу людини у філософській практиці XX століття повною мірою співвідноситься з множинністю змістовних та структурних рішень інваріанта симфонії та пояснює можливість урізноманітнення підходів у теорії симфонізму. Проте образ людини все ще залишається актуальним для когнітивного музикознавства як метод, що знаходиться на перетині з позамузичним дискурсом, збагачуючи аналітичний досвід.

Прослідкуємо, яким чином концепт поетики спрацьовує в деяких ранніх симфоніях В. Сильвестрова. Для ілюстрації візьмемо в ролі матеріалу дослідження Другу (1965) та Третю симфонію «Есхатофонія» (1966), які є найбільш показовими для раннього стилю композитора, та, за власним визначенням В. Сильвестрова (Сильвестров, 2011), належать до естетики «космічних пасторалей».

Так, Друга симфонія, що є нециклічною композицією, жодним параметром не відповідаючи архітектоніці жанрового інваріанта, залишається симфонією. Інваріант витлумачено автором дуже вільно як на рівні застосування новітніх технік письма, так і на рівні драматургії твору. Це дало змогу вийти в нову семантичну площину, позбавлену диктату традиції та віднайти нову царину звука. Відмова від функціонального синтаксису, рельєфного континуального тематизму, занурення у статичну соноріку з подекуди пульсуючими пуантилістичними спалахами було продиктоване не жагою протиріччя, а необхідністю вираження принципово іншого (порівняно з усталеними) образу людини. Вочевидь, існує значна кількість творів, подібних до Другої симфонії, створених в авангардних техніках як «алеаторно-сонористичні композиції – тип сучасної композиторської поетики» (Майденберг-Тодорова, 2014: 15). Проте в симфонії такий підхід впливає не тільки на іманентно музичний рівень, а й на жанрову впізнаваність. Тоді робимо висновок: якщо композитор торкається на гли-

бинному жанровому рівні сталого семантичного комплексу, це означає переартикуляцію концепції жанру, продиктовану новою настановою: змінити модус симфонії з антопосу на космос. У поетиці Другої симфонії немає звернень до того тезаурусу, що виявляє співмірність музичної мови й образу людини: темпоритму, пов'язаного з пульсом і рухом, тематизму, пов'язаного з «вимовою» людини, драматургії, яка втілює процесуальність людського буття і навіть впізнаваної семантики тембрів². Важливим у поетиці стає інший ціннісний об'єкт – буття звуку, яке розглянуто поза буттям людини. В. Сильвестров долає межі класичної дихотомії «природа – культура». Природа як космос стає новим героєм Другої симфонії, а людина мислиться лише як слухач / спостерігач. Простір буття постає енігмою Другої симфонії як непізнаваний феномен, таємниця матерії, для якої неважлива наявність інтерпретатора. Отже, поетика Другої симфонії, означена В. Сильвестровим як «космічні пасторалі», метафорично може бути означена як *musica mundana*, а на рівні образу людини втілює концепцію дослідника, що пізнає цей космос – *homo mundanus*.

Якщо торкнутися поетики симфонії на рівні, відмінному від образу людини, але тісно з ним пов'язаному, можна виокремити поетику тиші та поетику простору. Простір є вирішальним для сприйняття Другої симфонії, оскільки інші семантичні чинники «вимкнені» композитором. Тембр, який апелює до просторовості в музиці, стає визначальним семантичним фактором. Так, неймовірна стереофонічна фактура, яка актуалізує поетику простору, втілює звуковий лункий всесвіт Другої симфонії. Простір у цьому творі пропонуємо означити через концепт контонативної драматургії (використовуємо термін «контонанція» І. Мацієвського (Мацієвський, 2002: 92), як одноментне спостерігання звуків у статиці. Поетика тиші, неприступної й таємничої «тиші світу», реалізована в паузах, які не провокують до драматургічного руху, навпаки – підсилюють статику й просторовість у сприйнятті музики. Можна припустити, що рухається слухач усе-

² Композитор використовує новітні прийоми звуковидобування – тертя по струнах гребінцем, стукіт по перетинках деки рояля, атональні імпровізації струнних флажолетами тощо, які спрямовані на «незаангажоване» слухачське сприйняття.

редині статичного музичного простору симфонії. Таким чином, Друга симфонія є своєрідним маніфестом звучного буття, що актуалізує етимологічну концепцію симфонії у докласицистичному розумінні – як *synphonia* (співзвуччя), наголошуючи на цінності звучного буття всесвіту.

Поетика Третьої симфонії, «Есхатофонії», на відміну від дихотомії «природа – культура», актуальної для концепції Другої симфонії, базується на іншій дихотомії – «життя – смерть» й торкається засадничої категорії часу, що увиразнюється на рівні імені симфонії. «Есхатофонія» мислиться спорідненою есхатології та екстраполює відчуття часу в музиці. Вічне тут протиставляється кінцевому, повторюване – плинному. За великим рахунком, Третя симфонія В. Сильвестрова декларує скінченність як буття окремої людини, так і історії людства й «цього» світу. Ця онтологічна настанова репрезентує новий образ людини – *homo historicus* й має тісний зв'язок з європейською християнською картиною світу.

«Есхатофонія» є циклічною тричастинною композицією. Перша частина містить ключовий для розуміння концепції семантичний звуковий комплекс – тему трубного гласу, яка унаочнює точку відліку у сприйнятті часу. Це створює глибину перспективи, замінюючи циклічність архаїчного часу християнським лінійним його розумінням. Незважаючи на множинність моделей часу, цей семантичний комплекс є унаочненням драматизму напруженого есхатологічного очікування. Друга частина «Есхатофонії» – «реверанс» у бік галантного стилю, золотой доби симфонії, ностальгічне переживання класицизму. Поетика часу увиразнюється в другій частині через звуконаслідування механістичної концепції ходи годинника, яка залишила слід навіть у філософії Нового часу, у якій світ дорівнює годинниковому механізму, а образ Творця трактується як годинникових справ майстер. Третя частина твору є унаочненням результату пост-звучної реальності. Концепція кінцевості й обмеженості увиразнення буття через звук втілюється у алеаторно-сонористичній композиції, проте когнітивний модус її інший, ніж у Другій симфонії. Четверний склад оркестру є, по суті, втіленням поетики мовчання (на відміну від поетики тиші Другої симфонії) і закономірним підсумком драматургії

«Есхатофонії». Отже, на рівні репрезентації образу людини поетика Третьої симфонії втілює концепцію *homo historicus*, а на рівні дихотомій «вічне – скінченне», «життя – смерть – відродження» є увиразненням поетики часу в музиці.

Висновки. Будтя жанру симфонії і досвід його аналітичного усвідомлення є рухомою, «живою» теоретичною системою в музикознавстві. Поетика симфонії і в художній практиці, і в науковому усвідомленні як спосіб структурування буття достигається до рівня картини світу, що втілює дихотомію «Я – Світ» та виокремлює найголовнішу її якість – онтологічну. Дослідження поетики жанру симфонії в дискурсі когнітивного музикознавства враховує значущі засади художнього твору. По-перше, вона є увиразненням концепції образу людини, яка в ХХ столітті зазнала значних змін в історії філософської думки й уможливила вихід поза межі усталеного структурного інваріанта, сягнувши рівня інваріанта онтологічного. По-друге, сутність поетики симфонії може бути виявлена через репрезентацію інших змістовних важелів, як, наприклад, поетика часу й поетика простору, поетика тиші й поетика мовчання, які також слугують важливими чинниками когнітивного інтерпретування художньої концепції класичної симфонії. У науковій рефлексії авангардних Другої і Третьої симфоній В. Сильвестрова виокремлено засадничі для розуміння їх специфіки образи людини, відмінні від усталених у музикознавстві: у Другій симфонії це *homo mundanus*, здатний здивовуватися величию космосу, а в «Есхатофонії» – *homo historicus*, що віддзеркалює в музиці властиве європейській історії есхатологічне відчуття.

Перспектива подальших розвідок поетики на прикладі творчості В. Сильвестрова може сягати екстраполяції задіяного підходу на пізні твори композитора з виокремленням інших структурно-семіотичних моделей, які віддзеркалюють новітні у постмодерній культурі царини, приміром, поетику присвяти або поетику багательності як прояв «слабкого стилю» у творчості митця. Також перспективи дослідження поетики симфонії у дискурсі когнітивного музикознавства охоплюють важливе для сучасної науки усвідомлення того, що музичний твір як феномен є значно ширшим, ніж текст. Жанр симфонії, як жоден інший, унаочнює це твердження спроможністю маніфестації картини

світу в універсальності проявів внутрішньої авторської мови, сприяючи усвідомленню музичного досвіду та сприйняттю через призму когнітивних процесів. Саме тому вказаний підхід веде до розуміння художньої практики шляхом вивчення когнітивних механізмів, які стоять за сприйняттям, аналізом, інтерпретацією та створенням музики, що вказує на долання межі рівню музичного тексту і сягає образу людини.

ЛІТЕРАТУРА

- Зінкевич, О. (2023). Українська симфонія 1970–1980-х років. Генетико-типологічний аспект. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Майденберг-Тодорова, К. (2014). *Алеаторно-сонористична композиція як інтерпретативний феномен у контексті сучасної музичної поетики*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства).
- Мацієвський, І. (2002). *Ігри і співголосся*. Тернопіль: Астон.
- Полішук, А. (2013). Поняття «поетика» у контексті музикознавства. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 105, 154–165.
- Попович, М. (2016). *Бути людиною*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Самойленко, А. (2002). *Музыковедение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога*. Одеса: Астропринт.
- Сильвестров, В. (2011). *Дочекатися музики. Лекції-бесіди*. Київ: Дух і літера.
- Черкашина-Губаренко, М. (2022). Поетика оперного жанру. Художня культура. *Актуальні проблеми*, 18 (1), 17–25. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.18\(1\).2022.260385](https://doi.org/10.31500/1992-5514.18(1).2022.260385)
- Шаповалова, Л. (2010). Как возможно когнитивное музыковедение. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 29, 549–566. Харків: Вид-во «С. А. М».
- Щелканова, С. (2022). *Поетика ранніх симфоній Валентина Сильвестрова*. (Дис. ... на здобуття ступеня доктора філософії). https://num.kharkiv.ua/share/dissert/Rasovi%20Rady/2022/Schelkanova/%D0%A9%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%9

6%D1%8F-%D0%B2%20%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A%20-%20%20(1).pdf

Shapovalova, L., Chernyavska, M., Romaniuk, I., Shchelkanova, S. (2021). Early (Avant-garde) Symphonies by Valentin Silvestrov As a Sound Universe. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai MUSICA*, LXVI (1), 329–343. <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/1373.pdf>

REFERENCES

- Zinkevych, O. (2023). Ukrainian Symphony of the 1970s–1980s. Genetic-Typological Aspect. Kyiv: P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine [in Ukrainian].
- Maidenberg-Todorova, K. (2014). Aleatoric-Sonorous Composition as an Interpretative Phenomenon in the Context of Contemporary Musical Poetics: Abstract of the Dissertation for the Candidate of Art Studies [in Ukrainian].
- Matsiyevskiy, I. (2002). Games and Harmony. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
- Polischuk, A. (2013). The Concept of “Poetics” in the Context of Musicology. *Scientific Bulletin of the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*, 105, 154–165 [in Ukrainian].
- Popovych, M. (2016). To Be Human. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House [in Ukrainian].
- Samoylenko, A. (2002). Musicology and the Methodology of Humanitarian Knowledge. The Problem of Dialogue. Odesa: Astroprint [in Russian].
- Silvestrov, V. (2011). Waiting for Music. Lectures-Conversations. Kyiv: Spirit and Letter [in Ukrainian].
- Cherkashyna-Hubarenko, M. (2022). Poetics of the Operatic Genre. *Artistic Culture. Current Issues*, 18 (1), 17–25. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.18\(1\).2022.260385](https://doi.org/10.31500/1992-5514.18(1).2022.260385) [in Ukrainian].
- Shapovalova, L. (2010). How Cognitive Musicology is Possible. Problems of Interaction between Art, Pedagogy, and Theory and Practice of Education: Collection of Scientific Articles, 29, 549–566. Kharkiv: “S. A. M.” Publishing House [in Russian].
- Shchelkanova, S. (2022). Poetics of Valentin Silvestrov’s Early Symphonies. Thesis for a Candidate Degree in Art Studies (PhD). https://num.kharkiv.ua/share/dissert/Rasovi%20Rady/2022/Schelkanova/%D0%A9%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B4

%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%20%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A%20-%20%20(1).pdf [in Ukrainian].

Shapovalova, L., Chernyavska, M., Romaniuk, I., Shchelkanova, S. (2021). Early (Avant-garde) Symphonies by Valentin Silvestrov As a Sound Universe. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai MUSICA*, LXVI (1), 329–343. <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/1373.pdf> [in English].

Svitlana Shchelkanova

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
Lecturer of the Department of Interpretology and Music Analysis
e-mail: cvetlanakabasova@gmail.com
ORCID iD: 0000-0001-7951-7499

Poetics of the symphony genre in the discourse of cognitive musicology (a case study of V. Silvestrov's works)

Statement of the problem. *The article is devoted to methodological problems of musical science, namely, to the functioning of the category of poetics in the analysis of the symphony genre. This approach is especially relevant when considering samples of a modern symphony, which embodies the genre invariant in the most individualized way, and needs new approaches to comprehend its innovative nature.*

Analysis of recent research and publications. *The problems indicated in the article reach three levels of research: poetics as a category of musicology, the genre of the symphony, and the phenomenon of cognitive musicology in modern domestic science. Among the important studies of poetics, we can point out the analytical research performed by A. Polishchuk. As for the symphony genre, the works by O. Zinkevych are the most important. The problems of cognitive musicology are being developed at the department of interpretology and analysis of music of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts under the leadership of L. Shapovalova. Also, the main provisions of the study are outlined in more detail in the dissertation of the author of the article.*

Main objective(s) of the study – approbation of the mode of poetics of the symphony in cognitive musicology using the examples of early symphonies of V. Sylvestrov, which are significantly different from the established models of the embodiment of the genre invariant of the symphony; awareness of their innovative nature and specificity through the category of poetics.

The scientific novelty consists in the correlation of the category of the poetics of the symphony with the ontological foundations of music, as well as in the application of this approach to the analysis of the ontogenesis of V. Sylvestrov's early symphonic creative work as a stylistic system.

Methodology. The research uses the following methods of modern humanities and musicology: genre, structural-functional, onto-sonological, semantic, hermeneutic, and cognitive.

Results. Poetics is a methodological mode that works in the analysis of the phenomenological nature of modern symphony samples, since it, unlike the established categories in musicology, takes into account both musical and non-musical discourses, allows to correctly illuminate the nature of the modern symphony, which goes beyond the structural invariant. Poetics is understood both as a methodological guideline that allows for the interpretation of different-level manifestations of the specificity of the composition, which reveal its ontological nature, and as a system that embodies the inner language of the author at all levels of the musical composition.

Conclusions. The being of the symphony genre and the experience of its analytical comprehension is a moving, "livsng" semiotics system in musicology. The poetics of the symphony as a way of inhabiting existence, its structuring reaches the level of the world picture, which embodies the dichotomy "Me – World" and distinguishes its most essential quality – ontological.

Keywords: genre, symphony, poetics, space-time, composer's creativity, human image, genre invariant, early symphonies by V. Sylvestrov.

Стаття надійшла до редакції 23 листопада 2022 року